

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
Zvyky a tradice v průběhu roku

Vedoucí práce: **PhDr. Michal Filip, Ph.D.**

Autor práce: **Michaela Minaříková**

Studijní obor: **Pedagogika volného času**

Ročník: **II. ročník**

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého

autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

.....

Michaela Minaříková

Děkuji panu PhDr. Michalu Filipovi, Ph. D. za cenné připomínky a metodické vedení mé bakalářské práce. Děkuji spolupracovníkům v ZŠ a dětem, jejichž práce jsem použila, a které se podílely na výtvarných činnostech. V neposlední řadě děkuji rodině a přátelům, kteří mě během studia podporovali.

OBSAH

1.	ÚVOD.....	7
2.	Teoretická část.....	8
	2.1. TRADICE A ZVYKY.....	8
	2.2. JARO.....	9
	2.2.1. Pranostiky.....	10
	2.2.2. Velikonoce.....	10
	2.2.2.1. Velikonoce.....	10
	2.2.2.2. Zelený čtvrtek.....	11
	2.2.2.3. Velký pátek.....	11
	2.2.2.4. Bílá sobota.....	11
	2.2.3. Máj – lásky čas.....	11
	2.3. LÉTO.....	11
	2.3.1. Pranostiky.....	12
	2.3.2. Svatojánská noc.....	12
	2.3.2.1. Svatojánská noc.....	12
	2.3.2.2. Sv. Jakub, sv. Anna.....	13
	2.3.2.3. Poutě, trhy a jarmarky.....	13
	2.3.2.4. Venkovské poutě.....	13
	2.3.2.5. Trhy a jarmarky.....	14
	2.4. PODZIM.....	14
	2.4.1. Pranostiky.....	14
	2.4.2. Sv. Václav, Pouštění draků.....	15
	2.4.2.1. Sv. Václav.....	15
	2.4.2.2. Pouštění draků.....	15
	2.4.3. Dušičky, Halloween, lampióny, lampiónové průvody.....	15
	2.4.3.1. Dušičky.....	15
	2.4.3.2. Halloween.....	15
	2.4.3.3. Lampióny, lampiónové průvody.....	16
	2.5. ZIMA.....	16
	2.5.1. Pranostiky.....	16
	2.5.2. Advent, sv. Mikuláš, sv. Martin, sv. Lucie.....	17

2.5.2.1. Advent.....	17
2.5.2.2. Sv. Mikuláš.....	17
2.5.2.3. Sv. Martin.....	18
2.5.2.4. Sv. Lucie.....	18
2.5.3. Vánoce.....	18
2.5.3.1. Vánoce.....	18
2.5.3.2. Rituální prvky spojené s adventem a Vánocemi.....	19
2.5.4. Silvestr a Nový rok, Tři králové, Hromnice, Masopust.....	22
2.5.4.1. Silvestr a Nový rok.....	22
2.5.4.2. Tři králové.....	22
2.5.4.3. Hromnice.....	23
2.5.4.4. Masopust – karneval.....	23
2.5.4.4.1. Rituální prvky spojené s masopustem a postní dobou....	23
3. Praktická část.....	25
3.1. JARO.....	25
3.1.1. Housenka.....	25
3.1.2. Pranostika.....	27
3.2. LÉTO.....	28
3.2.1. Slunce.....	28
3.2.2. Pranostika.....	29
3.3. PODZIM.....	30
3.3.1. Ježek v lese.....	30
3.3.2. Pranostika.....	31
3.4. ZIMA.....	32
3.4.1. Maska.....	32
3.4.2. Pranostika.....	34
4. Závěr.....	37
5. Použitá literatura.....	38
6. Přílohy.....	39
6.1. Příloha 1: Housenka.....	39
6.2. Příloha 2: Žáby.....	39
6.3. Příloha 3: Slunce.....	40
6.4. Příloha 4: Sv. Jakub a sv. Anna.....	40
6.5. Příloha 5: Ježek v lese.....	41

6.6. Příloha 6: Sv. Martin.....	41
6.7. Příloha 7: Halloween.....	42
6.8. Příloha 8: Maska.....	42
6.9. Příloha 9: Tři králové.....	43
6.10. Příloha 10: Sv. Mikuláš, anděl a čert.....	43
7. ABSTRAK.....	44
8. ABSTRACT.....	45

1. Úvod

Téma své bakalářské práce jsem zvolila podle svého pracovního zaměření, protože pracuji s dětmi „Tradice a zvyky během roku“. Jsem zaměstnaná jako vychovatelka ve školní družině a také učitelka na prvním stupni základní školy. Zde si připravuji hodiny výtvarné a pracovní výchovy. Většina těchto vyučovacích hodin výtvarné a pracovní výchovy se připravují podle ročního období, směřují se k různým tradicím během celého roku. Tyto přípravy ovlivňují svátky jako Vánoce, Tři králové, Velikonoce, Máj, sv. Martin, sv. Mikuláš,... a jiné možné zvyky. Cílem a motivací dětí k těmto zvykům i tradicím, které probíhají během celého roku, a podle kterých postupujeme z výtvarného hlediska, je i jejich uchování a předávání dále do dalších generací. Cílem je pojmout tyto tradice a zvyky či pranostiky vázající se k nějakému období nebo svátku tak, aby se neměnil jejich dosavadní význam a formulovat je výtvarně.

V této práci bych ráda představila a popsala zvyky a tradice během celého roku tak, jak jdou chronologicky za sebou. Těmito zvyky, tradicemi, pranostikami a jednotlivými obdobími budu motivovat děti při hodinách výtvarné a pracovní výchovy a obohatím si i rozšířím svoji činnost s dětmi.

Cílem této bakalářské práce v teoretické části je popsat zvyky a tradice během celého kalendářního roku. Informace čerpám od českých historiků z odborných publikací, které se zabývají lidovou kulturou, zvyky a tradicemi i literaturou populární – Aleny Vondruškové, Jiřiny Langhammerové, Vlastimila Vondrušky a Dagmary Šottnerové. Dále jsem práci doplnila o výtvarné práce dětí, které jimi byly motivovány a inspirovány. Získané materiály a informace jsem uspořádala tak, jak jdou kalendářně v průběhu celého roku. Tuto práci rozdělím na čtyři kapitoly podle ročních období. V každém ročním období představím jednotlivé zvyky, tradice a svátky, které se k danému období vztahují a váží, doplním různými pranostikami, které rozšířím o výtvarné artefakty dětí. Vše se odehrává v jednotlivých výtvarných vyučovacích hodinách.

2. Teoretická část

Obor, který studuji, je pedagog volného času. Zvolila jsem si tento obor pro možnost pokračování v zaměstnání, kde působím.

„Pedagogika volného času je jednou z pedagogických disciplín. Zabývá se výchovou ve volném čase, cíli, podmínkami a prostředky výchovy ve volném čase, pedagogickým ovlivňováním či zhodnocováním volného času. Sleduje možnosti rozvoje osobnosti člověka v různých věkových obdobích – dětí, mládeže, dospělých v produktivním věku i seniorů ve volném čase.“¹

Výchova ve volném čase

Výchova je chápána jako záměrné cílevědomé dlouhodobé působení vychovávajícího na vychovávaného. Volný čas je veškerý volný čas, který má člověk k dispozici mínus oblast povinností (jako je zaměstnání, škola, péče o domácnost a zajištění biologických funkcí).

„Oblast volného času zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou veřejně prospěšnou činnost a časové ztráty s těmito činnostmi související (volně podle Bláhy, 1990). Většina výkladů či definic termínů volný čas z těchto skutečností vychází, svými formulacemi se však liší.“²

Pedagog volného času, v tomto oboru působím na základní škole jako vychovatelka ve školní družině. Snažím se u dětí rozvíjet jejich mimoškolní aktivity, tvořit s nimi činnosti, které je baví a obohacují jejich život. Na téma mé bakalářské práce jsme se společně s dětmi zaměřili nejvíce z výtvarného hlediska. Během celého roku jsem je obohacovala o zvyky a tradice, které se týkají celé České republiky. Většinou jsme si tradice a zvyky spojovali s dnešní dobou, jak je znají děti dnes a jak to bylo za dob našich babiček, někdy i hlouběji do minulosti podle dané literatury, jak nám dovolila. Zaměřila jsem se také na různé pranostiky, které doprovázejí roční období či svátky během celého roku.

2.1. TRADICE A ZVYKY

„Kde hledat počátky lidových zvyků a obyčejů? Jak je možné, že se uchovaly po celá staletí?“

¹ Dostupné, na: http://vzdelavani-dvpp.eu/download/opory/final/25_pavkova.pdf, str. 8.

² HÁJEK, B., HOFTBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*, str. 68.

*Jak souvisí s církevními svátky a jaký vliv na jejich podobu měl historický vývoj v Evropě a v českých zemích?*³

Zvyky a obyčeje se v české literatuře obvykle pojí s venkovským prostředím, popřípadě s životem řemeslníků, kteří žili v menších městech. Proto se velmi často doplňují označením „lidové“. Rozdělují se na dvě základní skupiny – rodinné a společenské. Rodinné zvyky a obyčeje byly většinou různé události v životě člověka – narození, křest, svatba, úmrtí. Mnohem větší význam měla však druhá skupina, které se také říká kalendářní nebo výroční. Tahle skupina provázela lidi celým životem. Většina těch zvyků se vázala na běh Slunce a proměny přírody během celého roku. Týkaly se zemědělství, které bylo pro většinu lidí jediným zdrojem obživy.

*Pouze v těch případech, kdy církev dokázala starým zvykům vtisknout ráz křesťanského svátku (např. Vánoce, Velikonoce), podařilo se během několika staletí lidové zvyky a obyčeje změnit. Avšak i v ryze křesťanských rituálech občas najdeme prvek, který je svým původem prastarý, většinou ještě pohanský. Někdy byla zatvrzelost lidí tak veliká, že katolická církev raději některé pradávnné obyčeje přijala za své, než aby proti nim marně bojovala. Proto jsou lidové zvyky a obyčeje v českých zemích zvláštní směsicí pohanských a křesťanských prvků, doplněných prvky naivní víry, ale i zábavy a bezbřehé rozpustilosti.*⁴

Během staletí se rámeček lidových zvyků a tradic nepatrně začal proměňovat. Postupně začal převládat křesťanský prvek výrazně hlavně od husitských válek. Po třicetileté válce katolická církev změnila a dovršila proměny mnoha svátků od zábav k oslavám spojených s půstem. Popisovat zvyky a tradice je velmi těžké, kronikáři se nezabývali lidmi na venkově a ve městech, ale životem panovníků a církve. Z tohoto důvodu se ze středověku dochovalo jen velmi málo informací tohoto původu. Mnohem více informací už máme z 19. a 20. století, kdy už popisovali kronikáři a badatelé i různé zvyky a tradice, většinou však krásné nebo výjimečné.

2.2. JARO

„Astronomické jaro začíná 21. března a trvá do letního slunovratu 21. června. Tato tříměsíční doba pokrývá snad nejkrásnější úsek českého roku. Nádech po zimě, odložení teplých šatů,

³ VONDRUŠKOVÁ, A., *České zvyky a obyčeje*, str. 17.

⁴ VONDRUŠKOVÁ, A., *České zvyky a obyčeje*, str. 18.

otevírání oken a jarní úklid domu – nastřádaná energie pro činorodé úsilí nastávajícího času vegetace, radostný pohled na obrozující se přírodu, rašení, květenství, rození mláďat. Čas lásky, pohody a naděje na lepší příští. Jak jsme již připomněli, jaro jako takové se v lidové tradici příliš necituje. Zvýrazňuje se léto, a jaro se chápe jako přímá cesta k němu. Vyzývání a přivolávání léta, zajišťování celoroční plodnosti, úrody, zdraví – to vše jsou z našeho pohledu prvky jara nebo alespoň akty, které se na jaře odehrávaly. Ovšem nejsou časově omezené pouze na jaro. Řadu z nich najedeme již ve zvycích vrcholící zimy a teprve s přibývajícím teplem v dalších skutečně jarních měsících. Květen – máj – je pak zjevným vrcholem jarního období.“⁵

2.2.1. Pranostiky

Když žáby do noci koncertují, hezký den ohlašují.

Pankrác, Servác, Bonifác jsou ledoví muži, Žofie je jejich kuchařka.

Březen – za pec si vlezem, duben – ještě tam budem, máj – zalezem dál.

2.2.2. Velikonoce

- Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, výtvarné pojetí velikonočních vajíček, pletení pomlázek

2.2.2.1. Velikonoce

Největším křesťanským svátkem jsou Velikonoce. Oslavy s tím spojené jsou však mnohem staršího data. Lidé na celém světě odpradáвна slavili příchod jara. Mnoho tradic spojených s tímto se stalo součástí velikonočních oslav. Velikonoce se shodují také se slavnostmi židů, kteří vzpomínají pesachovou slavností na vyjití židů z egyptského otroctví do země zaslíbené. Křesťanské Velikonoce jsou připomínkou smrti a zmrtnýchvstání Ježíše Krista. Křesťané věří, že svou smrtí smířil lidstvo s Bohem. Dal tím svým následovníkům věčný život. Křesťané si tyto události připomínají první neděli po prvním úplňku po jarní rovnodennosti.

Velikonoce se kryjí s pohanskými oslavami příchodu jara.

⁵ LANGHAMMEROVÁ, J., *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, str. 9.

2.2.2.2. Zelený čtvrtek

Název Zelený čtvrtek je doložen už od 12. století z Německa. Má dlouhou tradici a jeho název je nejspíše odvozen ze zeleného roucha, které se užívalo v kostele, nebo od pověry, že se ten den musí jíst pouze zelená strava (zelí, hrách, špenát,...). Podle křesťanské tradice je to pátý den Svatého týdne.

Je-li Zelený čtvrtek bílý, tak je léto teplé.

2.2.2.3. Velký pátek

Tento den připomíná smrt Ježíše Krista na kříži, říká se, že je to den smutku – nejtišší den v roce. Nehrají varhany, nekonají se mše a nezvoní zvony. V kostelích se zdobily boží hroby – květinami a svíčkami. V 17. a 18. století tento zvyk rozšířili jezuité, kteří do hrobu dávali ještě sochu Ježíše Krista. Do hrobu se také někdy dával kříž a květiny byly zakázovány, protože mnoho květin se podle církve nehodilo ke smuteční atmosféře. V domácnostech se jedla skromná jídla, málo se mluvilo a někteří lidé věřili, že se tento den nemá ani pracovat.

2.2.2.4. Bílá sobota

Bílá sobota je posledním dnem půstu. Ticho a tmu v katolických kostelích střídá světlo svící, varhany a zvonění. Název byl odvozen od bílého oblečení těch, kteří byli pokřtěni a přijati do církve.

2.2.3. Máj – lásky čas

Dnem lásky je 1. květen, je také Svátkem práce. V lidové tradice se pojí se začátkem května stavění májek – stavění májí je velmi starý obyčej a znají ho v celé Evropě. Strom dříve představoval strážného ducha obce při jarních slavnostech. Ověnčený strom nebyl jen symbolem jara, ale také symbolem lásky. V dřívějších dobách se stavěla jedna hlavní májka - „král“ a dále několik menších májek, které byly pro mladé dívky, pro každou dívku májka. To určitě dokládá i lidová písnička:

Na rozloučení, mé potěšení, postavím pod okny máj,
aby věděli, falešní lidi, že jsem já chodíval k vám.

2.3. LÉTO

„Lidový výroční kalendář léto cituje, přivolává a oslavuje téměř celý rok. V novoročním přání, v magii jarních obřadů i v jejich křesťanském svěcení. S podzimem pak přichází

vyjádření díky za dary úrody s nadějí pro stejný zisk v příštím roce. Uprostřed těchto nadějných přání stojí léto samotné jako žhavý kotouč. Je to nejpłodnější část roku, zabírající zhruba tři jeho nejteplejší měsíce – červen, červenec, srpen. Hlavním zvykoslovným bodem léta jsou letnice, svátky letního slunovratu a s nimi spojené křesťanské svatodušní svátky. Stojí na prahu astronomického léta, ale zároveň v pozici jistého poločasu, kdy se zastavujeme, sumarizujeme a koncentrujeme síly k dosažení cíle. V rámci průběhu roku jde o pozici klíčovou, danou kulminací Slunce na obloze. Dosud stoupalo, den se prodlužoval a zem se zázračně přetvořila v zelenou zahradu. Teď bude slunce žhnout a barvit zem do suchopáru. Než se tak stane, musíme se chopit toho, co od Země potřebujeme. Vyjádřeno známými pojmy – úroda, žeň, sklizeň. Bojíme se, prosíme za ni, děkujeme, hledáme záštitu.“⁶

2.3.1. Pranostiky

Svatá Anna s kosičkou, svatý Jakub s motyčkou.

Když kočka škrábe koště, dočkáme se deště.

Moc hub srpnových - moc vánic sněhových.

2.3.2. Svatojánská noc

2.3.2.1. Svatojánská noc

„Dvacátého prvního června nastává doba slunovratu, což byl den, kdy slunce dosáhlo vrcholu své roční vlády a pomalu začínalo slábnout. Zároveň tímto dnem začínalo léto, čas tepla, plodnosti a naděje v bohatou úrodu. Původ slavení pochází z dob pohanských, kdy si naši předci všimli, že tímto dnem ztrácí slunce svou moc, a proto se snažili slunci nějak pomoci v získání či doplnění jeho slábnoucí moci. Slunce hrálo vždy velmi důležitou roli v jejich životě. S nadějí zapalovali ohně věřice, že teplo a světlo, které oheň vydával, pomohou síly doplnit.

Slunce díky svému světlu a teplu vládlo zemi přes den a noc podle představ našich pohanských předků skrývala mnohá tajemství. Vzhledem k výjimečnosti této noci se mělo za to, že ožívají tajemné síly a země vydává své poklady. Rozestupovaly se skály a otevírala země. K nalezení takového místa bylo zapotřebí nalézt kvetoucí kapradí. To kvetlo přesně o půlnoci a vydávalo zlatavou záři. Kdo chtěl mít zázračný květ z kapradí, který byl velmi

⁶ LANGHAMMEROVÁ, J., Čtvero ročních dob v lidové tradici, str. 51.

důležitým pomocníkem při hledání pokladů, měl pod kapradí rozprostřít bílý šat a ten měl zachytit padající květ. Kdo prý květ zachytil a nosil u sebe, byl neviditelný, rozuměl řeči zvířat, rostlin a stromů, měl ve všem štěstí a byl předurčen k objevení pokladu. Získat takový květ však nebylo vůbec snadné, protože ho prý střežily mocnosti temné. Krom čertů a čarodějnic v lese číhalo mnoho dalších nástrah jako například bludný kořen nebo bludičky, které člověka lákaly do bažin. Člověk, který překonal všechny nástrahy a poklad objevil, si z něho měl vzít jen tolik, kolik unesl, jinak by jeho duše propadla pro jeho nenasytlost peklu.“⁷

Svatojánské kořeny se začalo říkat bylinám, natrhaným brzy ráno nebo v předvečer svátku. Vyráběly se z nich léky proti zlým nemocem, přidávaly se do kouzelných nápojů v lidové magii. Dívky si dávaly věnečky uvitě z devatera bylin na noc pod polštář s vírou v to, že jim Jan Křtitel ukáže podobu budoucího ženicha.

2.3.2.2. Sv. Jakub, sv. Anna

Tyto dva svátky souvisejí s dalšími oslavami poutí, ale ve škole jsou prázdniny, tak jsme se jim věnovali před koncem školního roku.

2.3.2.3. Poutě, trhy a jarmarky

Dříve bývalo na venkově zvykem chodit na poutě. Lidé měli v paměti poutní neděle tak, jak byly za sebou, a nevynechali žádnou. Poutníci zůstávali více dnů na cestě a přitom přespávali v hostincích, chudší pod širým nebem. Ti, kteří se kvůli zdraví nebo stáří nemohli poutě zúčastnit, tak i na ty poutníci nezapomínali a nakupovali pro ně svaté obrázky, růžence, různé symboly, olovené prstýnky, jiné památky, které měly připomínat pouť.

2.3.2.4. Venkovské poutě

„Poutě se konaly jedenkrát ročně v den výročí patrona, ve významných místech i několikrát do roka. Až do konce 18. století byla pouť na vzdálené místo pro obyvatele venkova náročnou cestou. Lidé směřovali většinou k nejbližšímu poutnímu místu, ale někdy se vydali i na místa značně vzdálená. Obvykle se vypravila celá skupinka pod vedením rychtáře nebo souseda, který znal cestu. Až do 19. století totiž neměli lidé k dispozici mapy, na cestách nebyly ukazatelé směru. Jen na několika císařských silnicích, které udržovala státní správa, se občas

⁷ Dostupné, na: <http://www.ceske-tradice.cz/tradice/leto/svatojanska-noc/svatojanska-noc>.

objevily směrovky. A tak znalost cesty do poutního místa byla naprosto nezbytná. Poutníci šli pěšky, vybaveni přikrývkami a zásobami často i na několik dnů. Proto je někdy doprovázel vůz, tažený koňským potahem.“⁸

2.3.2.5. Trhy a jarmarky

Od 12. století, které se dá považovat za velmi důležité v rozvoji trhů na našem území, se trhy a jarmarky začaly rozšiřovat.

2.4. PODZIM

„Podzimní rovnodennost, den 23. září, je začátkem třetí, pro většinu lidí nejméně příjemné části roku – podzimu. Ona obecná nevole vůči podzimu je dána jeho beznadějí, usycháním života, proměny živého v neživé. Výhled do lepších časů je v nedohlednu, přesněji v dohledu přes bariéru ledu a sněhu příští zimy. V lidové tradici a životě lidí venkova však podzim vnášel do života pocity poněkud opačné. V kontrastu k životodárnému létu plnému práce představoval podzim dobu dlouho očekávaného odpočinku. Zvláště pak příjemná byla první část této tříměsíční doby roku, kdy je ještě teplo, je po náporu hlavní práce a dává navzdory utuchajícímu životu venku možnost usazení se doma a vychutnávání příjemných stránek života. Oba zmíněné pocity jsou pravdivé a spolu s přírodou signalizují v rámci roku přechodový čas. V reálném vyznění a hospodářském životě pak podzim znamená dobu zastavení, hodnocení, přepočítávání a výplat. Závěrem období je pak jeho poslední měsíc, listopad, kdy podle starého evropského kalendáře i přírodní reality začíná neúprosná vláda zimy a svět pomalu odkrývá odvrácenou tvář.“⁹

2.4.1. Pranostiky

Na svatého Šimona a Judy spadne zima z půdy. Nebude-li moci, přijde na Vše svaté v noci.

A nebude-li ještě moci, přiveze ji Martin na bílém koni.

Na poslední den října očekávej Halloweena.

Září víno vaří, říjen víno pije.

⁸ VONDRUŠKOVÁ, A., *České zvyky a obyčeje*, str. 236.

⁹ LANGHAMMEROVÁ, J., *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, str. 79.

2.4.2. Sv. Václav, pouštění draků

2.4.2.1. Sv. Václav

Doslova celá země slavila svátek svatého Václava, byl mezi lidmi velmi oblíbený. V tento den se konaly slavnostní mše, svatováclavské posvícení, poutě a veselice. Věřící putovali do Prahy k hrobu svatého Václava. Na Plzeňsku se v neděli před nebo po tomto svátku scházeli čeledíni a děvečky na návsi a volili chudého krále, královnu a královské služebníky. Krále vyzdobili korunou z pozlaceného papíru.

2.4.2.2. Pouštění draků

„V našich končinách patří pouštění papírových draků již mnoho let mezi velmi oblíbené zábavy malých i velkých. Jakmile se začne foukat ze strnišť a zvedne se chladný podzimní vítr; začínají se na kopcích a polích objevovat první nadšenci s kupovanými, ale i vlastnoručně vyrobenými modely draků, aby předvedli své umění pouštění draků. Draci existují v různých tvarech a typech, liší se velikostí, názvem, způsobem výroby a použitým materiálem. V dnešní době rozlišujeme draky hlavně podle tvaru na plošné a krabicové a podle využití na rekreační a závodní. Ty závodní pak dále dělíme na draky akrobatické a bojové. Plošní draci mají různé plošné geometrické tvary.“¹⁰

2.4.3. Dušičky, Halloween, lampióny, lampiónové průvody

2.4.3.1. Dušičky

Den 1. 11. je svátek Všech svatých a den další Památka všech zemřelých – Dušičky. Tyhle dny vzpomínají pozůstalí na své příbuzné a přátele, kteří již zemřeli. Všichni přicházeli na hřbitovy, zde očistili okolí hrobu, pokládaly věnce, květiny a zapálili svíčku.

2.4.3.2. Halloween

Halloween se v Americe slaví 31. října v předvečer svátku Všech svatých. V dnešní době se Halloween pořádá hlavně jako zábava v maskách a strašidelných převlecích. Děti v maskách obcházejí domy sousedů, vyrábějí se svíce z dýní a konají se večírky. Dýně se vyřezávají do podoby rozšklebeného obličejce.

Viz. 6. 7. Příloha 7

¹⁰ Dostupné, na: <http://www.ceske-tradice.cz/tradice/podzim/pousteni-draku>.

2.4.3.3. Lampióny, lampiónové průvody

Lampióny byly součástí většiny svátků jako např. narození dítěte, pohřbu, svateb. Pocházejí z Asie a v Číně měli lampiónové dekorace už kolem roku 250 před naším letopočtem.

V dnešní době jsou lampióny známé po celém světě a slouží také jako dekorace, osvětlení, ... Konají se lampiónové průvody, na které se děti vyrábí lampióny převážně samy podle vlastní fantazie.

2.5. ZIMA

„Kdy vlastně začíná zima? Podle současného kalendáře až zimním slunovratem 21. prosince spolu s Vánoce. Avšak reálná zima se sněhem ledem a znaky ustupujícího života, charakterizujícími střídání epoch roku, začíná v našem zeměpisném pásmu mnohem dříve. Podle starého evropského kalendáře, dodržovaného v našich krajinách ještě na počátku letopočtu, platil jiný časový řád. Rok se začínal zimou, která nastupovala již zmírněného 1. listopadu. Dodnes se kolem tohoto data koná mnoho zvyků a obřadů, spojených s tajemným světem kolem nás. Listopad sám pak signalizuje onen přelom života a smrti – v ustupujícím světle či životních barvách a nástupu zmrtnělé bílé a denní temnoty. Svátky Martina, Kateřiny, Ondřeje i dalších nositelů symboliky tohoto období, ilustrují čas naznačených změn i pranostikami. Za všechny – Svatý Martin přijíždí na bílém koni. V reálném světě českých vesničanů zima znamenala dobu duchovního i tělesného odpočinku. K duchovním odkazům se nejvíce hlásí nastupující období před zimními hody, advent. Po něm přichází nesporný vrchol nejen zimních zvyků, ale i celého roku, Vánoce a Nový rok. Dále pak jako vydání zbylých sil a obnovení životní verry přichází masopust. Pak již začne nový vegetační cyklus a soustředění se na příští rok. Zima s Vánoce a novoročním je zjevný vrchol, ale i svorník koloběhu ročních dob.“¹¹

2.5.1. Pranostiky

Na Tři krále o krok dále.

V lednu mráz - těší nás; v lednu voda - věčná škoda.

Svatá panna Viktorie obrázky na okna ryje.

¹¹ LANGHAMMEROVÁ, J., *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, str. 95.

2.5.2. Advent, sv. Mikuláš, sv. Martin, sv. Lucie

2.5.2.1. Advent

Slovo advent (adventus) můžeme přeložit jako příchod. Věřící by v tuto dobu měli dodržovat půst, chodit do kostela a neměli by se věnovat žádné zábavě, tanci ani zpěvu. Jde o dobu přibližně čtyř týdnů před Štědrým dnem. Advent může trvat 22 až 28 dní a vždy začíná v neděli. Následující čtyři neděle se podle barvy svíce dělí. Hlavním symbolem adventu je adventní věnec. V dnešní době je adventní věnec pro mnohé spíše vánoční dekorace, kterou i barevně ladí podle svého uvážení a vkusu. Adventní věnec má v různých oblastech různou podobu, u nás v České republice je nejčastěji se čtyřmi svíčkami, z nichž tři by měly být fialové- modré a jedna růžová. Barva fialová - modrá symbolizuje ztišení, pokání a čekání. Na první adventní neděli bychom měli zapálit první fialovou svíčku (železná neděle) - svíci proroků. Druhou adventní neděli druhou fialovou svíčku – betlémskou (bronzová neděle), to je svíčka lásky. Třetí adventní neděle se zapaluje růžová svíčka – pastýřská (stříbrná neděle) svíčka radosti a na poslední čtvrtou adventní neděle se zapaluje také fialová svíčka – andělská (zlatá neděle), tato svíčka představuje pokoj a mír, může se stát, že poslední neděle připadne na Štědrý den. Advent končí západem slunce na Štědrý večer.

2.5.2.2. Sv. Mikuláš

V dřívějších dobách bylo zvykem, že se příchod Mikuláše a jeho družiny očekával už několik dní dopředu. Lidé to poznávali podle praskání pasteveckých bičů, jak bylo hlasitější praskání, tím více se tento den blížil.

„Když se koncem listopadu po západu slunce ukázalo rudé nebe, říkávalo se, že Mikuláš peče pro děti dobroty a andělé mu přikládají do pece.“¹²

V těchto dobách bylo zvykem, že se konaly skoro až masopustní průvody na sv. Mikuláše. Ty se však časem sjednotili pouze na jednoho Mikuláše, několik andělů a hlavně několik čertů, kteří dětem nosili nadílku. V současné době je spíše zvykem, že v podvečer chodí jeden Mikuláš v doprovodu jednoho anděla a několika čertů. Nosí společně dětem nadílku – mnohé sladkosti, za pěknou básničku či písničku a sem tam se v nadílce může objevit také uhlí nebo brambory. To je nadílka přímo od čerta, kdy to znamená, že dotyčný nebyl moc hodný během roku.

Viz. 6. 10. Příloha 10

¹² ŠOTTNEROVÁ, D., *Lidové tradice - Původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla*, str. 113.

2.5.2.3. Sv. Martin

Už za dávných dob, kdy ještě byly tuhé zimy, začal na Martina padat první sníh – sv. Martin přijíždí na bílém koni. Na tento svátek se lidé těšili pomalu celý rok, byl to den, kdy byl nejbohatší oběd - „martinská husa“.

2.5.2.4. Sv. Lucie

Lucie žila na Sicílii a svůj život chtěla zasvětit celý jen Bohu, byla velmi zbožná už od dětství. Nikdy nechtěla patřit nikomu jinému, a tak se tehdejšími okolnostmi a odmítnutím ženicha dostala do vězení, kde ji mučili, až jí kat bodl dýku do hrdla. Dodnes se zobrazuje s dýkou, a prý nechala poslat ženichovi, který se do ní zakoukal, své vlastní oči na misce, které si sama vyškrábala. V tento den chodily dívky v průvodech zahalené do bílých plachet a na obličejích měly masku.

2.5.3. Vánoce

2.5.3.1. Vánoce

Vánoce jsou pro mnohé lidi nejkrásnějšími svátky z celého roka. Jsou to svátky klidu, míru, rodinné pohody a doby, kdy by měla být rodina pohromadě a společně si užili tyto svátky. Již v dávných dobách si lidé dávali na Vánoce dárky, ale myslím, že tehdy to nebylo jen o těch dárcích, jak se u mnohých v dnešním rychlém světě kolikrát stává. Na Štědrý večer se nazdobí vánoční stromeček a pod ním najdeme i dárky. Proč právě strom? Vánoční stromeček se do České republiky dostal v 19. století z Německa. Strom si lidé zvolili snad prý právě proto, že propojuje všechny části světa. Kořeny je propojen se zemí, kmen představuje pozemský svět a koruna se pojí s oblohou. Jehličnatý strom je zelený celoročně a zelená barva je symbolem věčného života, tak nejspíše právě proto byl stromeček zdoben v domovech rodin v tyto kouzelné svátky. Pod vánočním stromečkem, který bývá vždy krásně ozdobený s hvězdou na špičce, nebývají jen vánoční dárky, ale také betlém ať už papírový, voskový, keramický,... Betlém je dokonce starší než vánoční stromeček, představuje prostředí, kde se narodil Ježíš, místo, kde nastal velký zlom lidstva. Měl stanout v čele království, jehož zakladatelem měly být láska, spravedlnost a pravda. Dalším ze zvyků, které se provádí u vánočního stromečku, je zpívání koled. Koledy jsou různé, je jejich mnoho, každý kraj má malinko jinou. Vánoční koledy zpívají děti nejen u vánočního stromečku, ale také na vánočních besídkách, vánočních koncertech. Vánoce jsou ukončení adventního půstu. Ke štědrovečerní večeři patří neodmyslitelně ryba – vánoční kapr. Šupina z kapra se má schovat do peněženky, prý to

znamená štěstí a budou se vás držet peníze. Nejprve se má však šupina nebo mince strčit pod talíř na prostřeném stole. Stůl se prostírá vždy pro sudý počet, i když vychází, že vás sedí u stolu počet lichý.

Po večeři, když zazvoní zvoneček, se rozbalují dárky, rozkrajují jablíčka – hvězdička znamená štěstí a zdraví v příštím roce, ale křížek v rozkrojeném jablku znamená buďto smrt nebo nějakou nemoc. Dalším zvykem je pouštění lodiček, které jsou vyrobené ze skořápek od ořechů, v kterých je svíčka. Každý člen rodiny má takovou jednu svoji lodičku, ta se zapálí a pouštějí ji po vodě. Když lodičky zůstanou pohromadě, znamená to, že rodina bude celý rok po hromadě. Když se nějaká vzdálí, asi se ten, či ta lodička je, může odstěhovat, vdát, oženit dál od rodiny. Dívky také v dřívějších dobách házely střevícem, aby poznaly, jestli se v tomto roce vdají nebo ještě zůstanou doma. Špička střevíce ze dveří ven znamenala, že se dívka do roka vdá, a špička střevíce do domu, že bude ještě rok doma.

Ke štědrovečerní hostině patří bezpochyby také vánoční cukroví – několik druhů, každý recept může úplně jiný, a vánočka. Dětem se tvrdí, že když nebudou celý den jíst, tak večer uvidí zlaté prasátko.

2.5.3.2. Rituální prvky spojené s adventem a Vánoce

Svátky, které slaví zimní slunovrat, jsou hodně staré, slunovrat probíhá ve dnech 21. - 23. prosince podle toho, jaký přestupný rok je. Podle některých zdrojů a informací se jejich počátek datuje až do 4. tisíciletí př. n. l. Zimní slunovrat oslavují staří Řekové, Egyptané či starověké germánské a keltské kmeny.

Malý střípek z tehdejších oslav zimního slunovratu může sloužit jako inspirace dnešních vánočních svátků. Muž přinese z lesa čerstvě uříznutý stromek, ve svém domě ho ozdobí vybraným jídlem a zavěsí zvonky, nyní se může projevit duch lesa, na vrchol stromku se umístí pěticipá hvězda, pentagram - symbol pěti základních živlů (voda, země, vzduch, oheň a vesmírná energie).

Kde se vzaly křesťanské Vánoce, které po léta slavíme? Využili starého pohanského zvyku oslav - zimního slunovratu křesťané úmyslně? Zvolili si tohle období za den narození Spasitele? Chtěli tím to potřít pohanské zvyky? Vánoce jako oslava narození Ježíše Krista se slaví teprve od 7. století. Právě proto v nich nacházíme spojitosti se starými pohanskými zvyky. Zapalování vánočních svíček nemůžeme spojit s ničím jiným než obdobou starých rituálních ohňů, ty se zapalovaly na oslavu Slunce a dále také na jeho návrat do koloběhu života.

Vánoční čas je okamžikem, kdy má velký prostor magie. Nejlépe lze tuto skutečnost vidět na

nejrůznějších věšteckých praktikách - krájení jablek, louskání ořechů připomíná slovanské zvyky, které se dodržovaly při magickém zimním slunovratu. U evropských i jiných národů všech světadílů patří Vánoce k největším svátkům a oslavám v roce. Po celém světě mají tyto zvyky hodně společného, ale i zvláštního. Český národ vytvořil tak osobitou a jedinečnou podobu těchto svátků, že pojem „české Vánoce“ má specifický kulturní význam. Zahrnuje do sebe bohatou, mnohověkovou tradici lidových obyčejů, obřadů, s nimi samozřejmě spojených folklorních projevů. Od dávného středověku až do nejnovější doby se různé vánoční motivy zobrazují ve výtvarném umění. V hudbě mají své místo vánoční koledy, pastorely a jiné skladby, tematizované Vánoce. Vánoční svátky a s jejich zvláštní atmosférou k nám promlouvají a pronikají v dílech osobností české literatury. České Vánoce nás provázejí každoročně od dětství. Průběh prvotního svátku se mohl podobat obřadu. Projevovale se zde závislost člověka k přírodě a odrážel se jeho vztah k přírodnímu kosmickému řádu. V průběhu Vánoc a vánočních oslav se vytvářel pocit lidské sounáležitosti. Tradiční vánoční svátky symbolicky spojují současnost s minulostí.

Církev stanovila předvánoční období, které se nazývá advent, to trvá čtyři týdny. Nastává doba půstu. Nesměly se konat žádné veselice ani svatby. Byla to doba přástek, draní peří, jiných svépomocných prací. Pro děti advent znamenal a stále znamená netrpělivé počítání dnů, kdy přijde Ježíšek a nadělí jim dárky. V průběhu adventu se slaví několik svátků: Barborky, Mikuláš, Lucie... Pak teprve přijdou pravé Vánoce. Všichni společně pocítujeme a přejeme si, aby Vánoce byly šťastnými dny, dny klidu a dobou radostného míru a pokoje všem lidem dobré vůle. A právě v tomto posvátném čase se člověk sjednocuje s kosmem a věčností.

Základem křesťanských Vánoc je biblický příběh o narození Ježíše Krista a spojena s oslavou této události. Tato oslava se napojila na mýty spojené se slunovratem. Církev spojila časově narození Spasitele se starým mýtem zimního slunovratu, které vyjadřuje vědomí o věčném vítězství života nad smrtí a také světla nad tmou.

O Štědrém dnu se spojuje lidové křesťanství s pohanstvím. První štědrovečerní obyčej je dodržování půstu do doby než vyjde první hvězda. Rodiče dětem slibují, že když vydrží půst, uvidí zlaté prasátko. Poté nastává štědrovečerní večeře, čím více bude k štědrovečerní večeři chodů, tím větší bude úroda. Na první chod se podávaly oplatky s medem nebo s česnekem, šípkovými a jinými plody nebo s různými bylinami. Dalším chodem byla polévka, obvykle houbová. Houby byly dříve častým štědrovečerním pokrmem, hodně oblíbený byl kuba z krupek s hříby modráky. Jedinečnou chuť tomuto pokrmu dodával česnek, kterému lidé přisuzovali posilující a ochrannou moc. Někdy mívali k večeři také chlebové topinky. Starými

obřadními pokrmy byly kaše prosná, krupičná, hrachová, která symbolizovala hojnost. Podávaly se také moučné pokrmy a sušené ovoce. Výběr a zvolení štědrovečerních jídel byl vždy ovlivněn charakterem krajiny a z toho plyne, že ryba byla ke štědrovečerní večeři jen v rybníkářských krajích. Na Štědrý večer lidé projevovali úctu k ohni tím, že do otevřeného ohně házeli kousky housky, chleba a jiných štědrovečerních pokrmů s prosbou, aby oheň domu neškodil, ale prospíval. Zajímavé bylo vánoční věštění. Předpovídalo se např. počasí z různých jevů - když o Štědrém večeru byla obloha plná hvězd, znamenalo to, že prý slepice hodně ponosou, všeho hodně urodí. Další vánoční věštění bylo dále zaměřeno na poznání lidských osudů. Zájem mladých byl zaměřený směrem na zjištění životního partnera a na uzavření sňatku. Byla veliká a široká škála praktik, kterými mladí zjišťovali své vyvolené. Vánočními věštbami lidé pátrali také mimo jiné po svých dalších osudech. Hodně se ptali na zdraví, nemoc, štěstí, neštěstí a smrt. Když někdo našel v rozkrojeném jablku z jader křížek, do roka zemřel, ale ten, který našel hvězdu, bude celý rok zdravý. Mezi dívkami bylo oblíbené házení boty přes hlavu, pokud se obrátila špičkou ke dveřím, tak tato dívka brzy z domu odešla, pokud se obrátila špičkou od dveří, tak měla být ještě doma.

U evropských národů se stalo zvykem a tradicí zdobit svá obydlí zelenými větvemi z jehličnatých stromů. S vánoční zelení se někdy, také spojuje vánoční stromek, který se v současné době stal dokonce jedním z hlavních symbolů Vánoc. Moderní bádání ukázalo jeho německý původ a také jeho prvotní sepjetí s městským prostředím. První osvětlený stromek je z roku 1570, který je popsán v brémské kronice. Byl zdoben datlemi, sladkostmi a papírovými květinami. Časem se „vánoční“ stromek ujal i v Čechách a na vesnici. Zdobil se domácím pečivem, ovocem a papírovými ozdobami, které si lidé sami vyráběli. Vánoční stromky postupně vytlačovaly betlémy, kterým se také říkalo jesličky. Betlém byl a je spodobnění Kristova narození. Zpočátku bývaly vystaveny jen v kostelích a chrámech, později se začaly objevovat i v domovech lidí a jejich výrobou se zabývali lidoví řezbáři. Štědrý den má název podle toho, že jsme k sobě štedří. Obyčej dávat na štědrý večer dary se dodržuje dodnes. Vánoční dary si nadělovala nejen rodina, ale i přátelé a příbuzní. Do rodiny na venkově patřil také dobytek a domácí zvířata. Lidé projevovali a prováděli svou štedrost i přírodě. Chodili ke studnám a studánkám a házeli do nich kousky jídel s přáním, aby dávaly nadále čistou vodu. Dávání darů se začalo projevovat v německých zemích. Tyhle dary dostaly název Christkind – Ježíšek. Rozšíření vánočních darů dětem, spojené s představou božského dítěte, které svůj příchod ohlašuje zvoněním, souvisí na našem území s německým vlivem. Zvyk stavění rozsvíceného vánočního stromu na veřejném prostranství se ujal po I. světové válce. Byl spojen s kulturním programem prostranství, města a také peněžní sbírkou. Na našem území

máme první zprávu o postavení veřejného vánočního stromu v Plzni v roce 1925.

Dnes se předvánoční doba klidu a míru mění v lidský chaos, lidé spěchají, aby co nejlépe a nejvíce nakoupili, udělali radost všem svým blízkým. Ze skromného vánočního svátku se tak stává slavnostní příležitost. Přes všechny tyto zásahy zůstávají v rodinách vánoční dny stále svátky pokoje a míru v tom nejširším slova smyslu, doby, kdy se schází celá rodina.

2.5.4. Silvestr a Nový rok, Tři králové, Hromnice

2.5.4.1. Silvestr a Nový rok

Dříve se konec kalendářního roku neslavil, až v 16. století gregoriánský kalendář určil, že začátek roku bude 1. ledna. Lidé se tedy loučili s koncem roku, kdy chodili do kostela na modlitbu. Obdobu silvestrovských oslav, jak je známe teď, mají počátky až ve 20. století a od té doby se řadí mezi významné a všeobecné svátky.

Ke konci roku dnes bezpochyby patří půlnoční přívitek s přáním všeho dobrého do nového roku. Ohňostroje začínají v odeznění půlnoci. Největší města po celém světě se předhánějí, či ohňostroj bude líbivější, pestřejší, větší, delší a ohromující, takovéto ohňostroje stojí až milióny korun. V menších městech se různé ohňostroje a petardy všeho druhu pouštějí snad nonstop, kdekoliv a kdykoliv, nejen o půlnoci.

Na Nový rok se většinou říká: „Jak na Nový rok, tak po celý rok.“ K novoročnímu obědu by se měla podávat čočka, aby se lidé držely peníze, je to dřívější zvyk, ale mnoho lidí se ho drží i dnes.

2.5.4.2. Tři králové

Svátek Tří králů slavíme 6. ledna, kdy se většinou děti převlékají za tři krále a obcházejí domy.

„Svátek Tří Králů odjakživa doprovázely různé lidové zvyky. Ve střední Evropě je zažité žehnání domů, při němž se na dveře svěcenou křídou píše písmena C+M+B, u nás v Čechách obvykle K+M+B. Nejsou to ale patrně počáteční písmena jmen "Třech králů": Kašpar, Melichar a Baltazar, jak se lidově traduje, nýbrž zkratka latinského "Christus mansionem benedicat": "Kristus žehnej tomuto domu".¹³

„Svátek Tří králů byl jednou z nejoblíbenějších lidových oslav. Již ve středověku chodili o Tříkrálovém dni chlapci s hvězdou a zpívali náboženské písně s vánoční tematikou.

¹³ Dostupné na: <http://vanoce.vira.cz/vanoce/tri-kralove/>

V německých zemích je tento zvyk stále živý a chlapcům se přezdívá Sternsinger, hvězdní zpěváci. V předvečer svátku se v některých krajích věštila délka života. Všichni členové domácnosti zapálili s první večerní hvězdou stejně vysoké a silné svíce a nechali je pomalu hořet. Komu svíce dohořela jako první, toho si Morana (smrt) odvedla podle pověry nejdříve.“¹⁴

2.5.4.3. Hromnice

Tento svátek má přesné datum a to je 2. února přesně 40 dní po narození Páně. Otevírá období roku, které vrcholí masopustem. Naši předci měli tento den spjatý se strachem z blesků a hromu, odtud také název Hromnice.

2.5.4.4. Masopust – karneval

Je to období Tří králů až do začátku postní doby, kdy masopust vrcholí. Masopustní oslavy byly vždy společenskou záležitostí a událostí, při které se lidi velmi dobře bavili. Masopustní neděle se pohybuje podle toho, na jaký datum připadnou Velikonoce, ale je to vždy v rozmezí od 1. února až do 7. března. Masopust se odehrává v neděli před popeleční středou. V tento den se pořádaly karnevalové průvody a zábavy v maskách a převlecích. Tato tradice se dochovala dodnes a i dnes se pořádají karnevaly a maškarní plesy a zábavy.

2.5.4.4.1. Rituální prvky spojené s masopustem a postní dobou

Masopust je třídní svátek, který nemá ve své podstatě mnoho společného s náboženstvím, ale je přeci jen podřízen běhu církevního kalendáře. Masopustní období začíná 7. ledna po svátku Tří králů a končí různým datem na masopustní úterý v den před Popeleční středou. Každoročně se vypočítává v datu mezi Vánoce a Velikonoce podle rozdílného počtu dnů. Tento výpočet souvisí s měsíčním úplňkem. V tradičním rytmu života byl masopust čas radosti a uvolnění, konaly se taneční zábavy, zabíječky, bály, šibřinky a pak slavný závěr masopustu. Bylo to období opravdu plné veselí, které před ním a po něm nepřicházely v úvahu, protože postní doby takovéto zábavy nedovolovaly. Další takovéto období přišlo prakticky až po dokončení polních prací při dožínkách. Proto závěr masopustu byl obecně velmi bujný, kdy se jeho podstata představovala v plné síle. Důležité byly poslední tři dny, ale také čtvrtek v předchozím týdnu. Nazýval se tučný čtvrtek, konaly se zabíjačky s hostinou.

¹⁴ VAVŘINOVÁ, V., *Malá encyklopedie Vánoc*, str. 149.

Tradičním jídlem byla vepřová pečeně s knedlíkem a zelím a k tomu džbán dobrého piva. Panovalo přesvědčení, že v tento den má člověk pít a jíst co nejvíce, aby byl celý rok při síle. Hlavní masopustní zábava začínala o masopustní neděli. Toho dne byl také bohatý oběd a všichni pospíchali do hospody. Někdy se tancovalo také na návsi, to podle počasí. Pivo teklo proudem a muzikanti hráli někdy až do rána. Také o masopustním pondělí se pokračovalo v zábavě a tanci. Na tento bál neměla svobodná chasa přístup. Tancovali jen ženatí a vdané. V mnoha oblastech lidé věřili, že jak vysoko selka při tanci vyskočí, tak vysoké naroste v tom roce obilí. Vyvrcholením masopustu bylo úterý. Toho dne procházely vesnicemi průvody masek, hrála se divadelní představení. Vrcholem masopustního obřadu bylo loučení s masopustem, nejčastějším námětem byla hra s Bacchusem. Při hře byl souzen Masopust – „pán ožralců“. Nad provinilcem se konal veřejný soud s humornou obviňující řečí. Zde se mu vytýká, co neblahého v obci vykonal během své vlády. Za to byl odsouzen a popraven. Hlavním smyslem průvodu bylo pobavit sousedy i sebe. Masky byly rozmanité a záleželo na nápaditosti mládeže. Pravidelně ale v průvodu chodíval medvěd, někdy s medvěďárem, někdy sám. Další tradiční maskou byla kobyła, jedna osoba stála, držela na tyči dřevěnou hlavu koně, druhá, se té první v předklonu držela v pase a přes obě byla přetažena plachta. Dalšími maskami byly žid s pytlím, bába s nůsí, kominík s žebříkem, kozel a mnoho dalších. V řadě míst vedle tradiční občůzky celek doplňují novodobé maškary. Staré masky byly záležitostí mužů a nové bývají doménou žen. Častá je role cikánky, hádající lidem z ruky. Žid nabízí z polámaného kufříku absurdní zboží. Zdravotníci s nosítky a lékařskými nástroji vybranou obět' svérázně léčí. Policajti zastavují projíždějící auta a udělují pokuty. Jsou v uniformách z doby totality s vyznamenáním i z dětských chrastítek a ženských podvazků a s vtipnými průpovídkami koření obecnou zábavu. Jinde obsluhují policajti dělo, z něhož za velkého rámusu a kouře střílí dělbuchy. Průvod masek se zastavoval v domech, kde se zpívalo, tančil se jednoduchý tanec a žertovalo se na úkor hospodáře a hospodyně. Masky dostaly všude pohoštění, něco k zakousnutí a především pálenku a pivo. Také dostávaly výslužku: peníze, mouku, vejce, máslo, mák, jablka. Za tyto dárky se večer v hospodě pilo. Zábava trvala pouze do půlnoci, přišel ponocný, odtroubil půlnoc a tím skončil masopust. Lidé věděli, že pokud budou o masopustu tancovat přes půlnoc, objeví se mezi nimi ďábel, často oděný jako cizinec v zeleném kabátě. Ráno šli všichni do kostela pro popelec, který symbolizoval nastávající půst.

O masopustu se prováděl také starobylý český zvyk stínání kohouta. Mládenci přivedli kohouta na tkanicích na popraviště. Zde mu byl přečten rozsudek, provázený žerty a posměšky. Nakonec mu kat usekl kosou hlavu.

Jiný zvyk se konal v Kolovči u Domažlic. Tady stavěli o masopustním pondělí „babský mlýn“. V něm pak mleli druhého dne v úterý staré báby na hezká děvčata. Za smíchu a hašteření mlynářská chasa pochytila devět bab a vnesla je do mlýna. Za chvíli vyšlo osm ukrytých děvčat, převlečených do babských šatů.

Slunce obecně patří k symbolu masopustu jako nezbytná veličina. Účastníci průvodu tančí před domy v kruhu ve směru slunečního oběhu. Smaží se kobližky, kulaté a zlaté jako slunce a podle staré slovanské tradice se pojídají venku před domy. O slunci se také v masopustních obřadech zpívá.

Slavnosti masopustu mají různé názvy, končiny, ostatky a fašank. V Čechách i na Moravě máme písemné zprávy již ze 13. Století. Byla to zábava veskrze lidová a pro různá darebáctví byl obřad občas zakazován. Ale slavili ho všichni. Také čeští králové strojili hostiny a po třicetileté válce se oslavy přenesly z Pražského hradu až na císařský dvůr do Vídně. Součástí masopustu byla ve Vídni v roce 1725 maškarní selská svatba.

Nápadů a skrytých symbolů najdeme v masopustním veselí bezpočet. Samotná veselost, bujnost, smích, tanec, zpěv jsou nejen vydáním se společnosti, ale také obětováním kusu své energie pro společné blaho.

3. Praktická část

3.1. JARO

Barvy

- červená, oranžová, žlutá, zelená

3.1.1. Housenka

Velikonoce byly a jsou nejdůležitějšími svátky a vrcholem církevního roku. Jde o oslavu z mrtvých vstání Krista po jeho ukřižování. Oslavy Velikonoc mají však mnohem starší tradici, která se spojuje a souvisí s příchodem jara a tepla, plno slunce a světla do nového období, které znamenalo konec zimy a nadcházející léto. Jaro je symbolem barevnosti, rozkvétají květiny a stromy, louky se začínají zelenat

Námět:

Velikonoční housenka

Motivace:

Když se podíváme ven, co vidíme? Rozkvetlé stromy, zelenou trávu, květiny, sluníčko, vše

jen kvete. Tak my si společně vyrobíme takou rozkvetlou housenku, která bude zářit mezi velikonočními vajíčky na stole a zdobit ji bude i rozkvetlá řeřicha, kterou společně do housenky zasadíme, až si ji vyrobíme.

Výchovně vzdělávací cíl:

Rozvoj fantazie, tvořivosti, ručních činností při výrobě housenky, kterou si děti samostatně rozvrhnou barevně, použijí správnou kombinaci barev. Jde o nové pojetí velikonočních dekorací k velikonočně zdobenému stolu a zároveň zachování tradic barvení vajíček.

Materiál:

Akrylové barvy, polystyrenové kuličky (max. 1 cm velké, 16x), 5x vajíčko, drátek, hlína, semínka řeřichy, tavná pistole.

Vlastní činnost:

Děti si měly za domácí úkol přinést na vyučovací hodinu pět vyfouklých vajíček, s kterými budeme nadále pracovat. Nejdříve jsme si povídali o Velikonocích, jak je která rodina slaví, které dodržují zvyky a tradice, jestli chodí chlapi na koledu a jaká tvoří barevná vajíčka pro koledníky. Na výrobu housenky si musíme vajíčka odlámat tak do tří čtvrtin, poté jsme si nabarvili všechna vajíčka akrylovou barvou a nazdobili jsme je puntíky tmavším odstínem stejné barvy. Než nám barva na vajíčka řádně zaschla, barvili jsme polystyrenové kuličky, které budou sloužit jako nohy housenky. Na jedno vajíčko nakreslíme obličej – oči, nos a pusku, tohle vajíčko mít nožičky nebude, ale připravíme si dvě polystyrenové kuličky na tykadla, které se napíchnou na drátek asi čtyři centimetry dlouhý a také natřený tmavším odstínem akrylové barvy. Pokud máme vše natřeno, můžeme začít s kompletací housenky. Nejprve přiděláme tavnou pistolí vždy čtyři nožičky na jedno vajíčko, stavíme vajíčko, tak aby bylo otevřeným otvorem nahoru. Po přilepení nožiček slepíme vajíčka k sobě a na konec přidáme hlavu. Dá se říci, že máme housenku hotovou, nyní vyplníme vajíčka hlínou a zasejeme semínka řeřichy, zalijeme je a do vajíčka, které slouží jako hlava housenky, zapíchneme dvě tykadla – do hlíny. Do tří až čtyř dnů by měla řeřicha vyrůst a pak je housenka zcela hotová.

Hodnocení:

Děti zvládaly práci celkem obstojně, zároveň s nimi jsem dělala housenku také já krok po kroku, takže měly jasný příklad před sebou. Malování vajíček a polystyrenových kuliček zvládaly děti i nižších ročníků. Společně jsme pak přilepili tavnou pistolí nožičky i housenky k sobě. Dokončovací práce, plnění hlínou a sázení řeřichy už se také obešlo bez komplikací. Největší ohlas však získala housenka až po několika dnech, kdy jim už doma vyrostla v housence řeřicha. Housenka se shledala s kladnými ohlasy a mohu usoudit i z toho, že ji děti

vyžadují už několik let.

Viz. 6. 1. Příloha 1

3.1.2. Pranostika

Když žáby do noci koncertují, hezký den ohlašují.

Tuhle pranostiku jsem dětem vybrala, k výtvarnému ztvárnění na příchod jara. V tom smyslu, že se probouzí příroda a čekají nás pěkné slunné dny.

Námět:

Když žáby koncertují, hezký den ohlašují.

Motivace:

Kolem nás se probouzí příroda, různá zvířata se probouzejí ze zimního spánku a vítají příchod jara. Začínají kvést květiny, stromy, všechno se začíná zelenat. Představte si, jak ty žáby jsou nastoupené kolem nějakého rybníka a mají tam doslova hudební sbor. Nějaká žába může hrát na housle jiná na kytaru nebo na basu, piáno, na flétnu,.... a mají také svého dirigenta. Hrají si tam u svého rybníka celé dny až dlouho do noci. Když takto vyhrávají, tak prý bude další den krásný. Vše je dobře naladěno, tak ani počasí a sluníčko se nebude na nikoho mračit.

Výchovně vzdělávací cíl:

Představivost, fantazie, jak to asi může fungovat v přírodě, když to oko člověka nevidí. Jak se baví lidé při různých oslavách, tak proč by se takto nemohly bavit třeba žáby.

Materiál:

aquarellové pastelky, vodové barvy, tuš

Vlastní činnost:

Na formát čtvrtky A3 si děti mohly předkreslit a rozvrhnout tužkou podle své fantazie žáby, které hrají na různé hudební nástroje a jsou rozmístěny kolem rybníka, který je čistý, krásně ho lemují kameny a na rybníku mohou být i lekníny. Když měly předkresleno tužkou, mohly pokračovat dalším podle nich zvoleným materiálem – aquarellovými pastelkami nebo vodovými barvami. Aquarellové pastelky postupně také rozmývaly, po vybarvení celé plochy se hlavní motivy na výkresu ještě obtáhly za pomoci redispera tuší. Po obtažení tuží je výkres hotov.

Hodnocení:

Děti se práce ujaly velkolepě, některé děti dokonce žáby i oblékly, prý aby jim to slušelo,

když mají koncert. Některé zvolily prostředí ve dne, jiné zase noční atmosféru pod svítícím nebem plným hvězd. Bylo velmi zajímavé, jak k jednotlivým žábám kreslí různé hudební nástroje a doplňovaly to slovy, kdo jak umí na jaké hudební nástroje hrát. Povídali jsme si, kdo chodí na jaké kroužky – hudební a dokonce jsme si při hodině i zazpívali.

Viz. 6. 2. Příloha 2

3.2. LÉTO

Barvy

- červená, oranžová, žlutá – teplé barvy

3.2.1. Slunce

Slunce je symbolem léta, známka tepla, úrody, dobré nálady, v létě můžete dělat spousty věcí. Hrát si venku na čerstvém vzduchu, jezdit na výlety s rodiči nebo trávit dovolenou o velkých prázdninách na venkově, na pobytovém táboře či vyjet s rodiči ještě za větším teplem k moři.

Námět:

Slunce

Motivace:

Představte si, že si můžete namalovat každý své vlastní Slunce, které by se na vás z oblohy koukalo, jak trávíte v létě svůj volný čas s kamarády nebo s rodiči, u babičky kdekoliv. Všude na vás sluníčko bude dohlížet celé léto a možná vydrží i do té doby, až zase opět nastoupíme do školy po letních prázdninách.

Výchovně vzdělávací cíl:

Co všechno potřebuje k životu. Slunce je jedno z hlavních zdrojů tepla. Bez Slunce by nemohl být život na Zemi. Nekvetly by žádné květiny, zvířata by tudíž neměla potravu a lidé by také neexistovali.

Materiál:

čtvrtka A3, klovatina, pastelové křídly

Vlastní činnost:

Na čtvrtku formátu A3, si děti nejprve nakreslí za pomoci štětce a klovatiny Slunce, dle vlastních představ – velké Slunce, tak aby zaplnily největší možnou část formátu. Když mají Slunce zcela dokončené i s paprsky. Nechají vše pečlivě zaschnout, poté mohou pokračovat. Vezmou si pastelové křídly a vykreslí vše kolem klovatiny, barevnosti se meze nekladou. Je to

precí jejich Slunce z jejich fantazie a právě takové na ně bude svítit celé léto. Pokud mají výkres opravdu celý vybarvený, můžeme přistoupit dalšímu kroku. Pod tekoucí vodou nejlépe za pomoci vyučujícího, smyjeme klovatinu z téměř hotového výkresu. Po dokladném omytí klovatiny z výkresu nechají výkres zaschnout.

Hodnocení:

Velmi zajímavé pojetí materiálu se setkalo s kladnou odezvou u dětí, které s danou technikou pracovaly poprvé. Největší ohlas mělo mytí výkresu vodou a následné proměny výkresu.

Viz. 6. 3. Příloha 3

3.2.2. Pranostika

Svatá Anna s kosičkou, svatý Jakub s motyčkou.

Touhle pranostikou jsme si přiblížili práci na zahradě. Děti vyprávěly, jak pomáhají rodičům na zahradě, někdo pleje s maminkou záhony, jiní pěstují různé druhy ovoce a zeleniny, ale skoro všichni, co mají zahradu, tak prý pomáhají i na podzim hrabat listí a jiné činnosti, které se na zahradě dělají. Vyjmenovaly jich opravdu spousty. Pak jsme zavzpomínali trochu do historie, když ještě na polích nejezdily stoje – kombajny, traktory,.. Jak se lidé starali o svá pole a louky.

Námět:

Svatá Anna s kosičkou, svatý Jakub s motyčkou.

Motivace:

Představte si, jak sv. Jakub se sv. Annou mají někde za horami louku nebo pole, o které se musejí starat. Obdělávat ho a pěkně na něm hospodařit. Tak se lidé museli starat o svá pole a louky, když ještě nebyly ty stroje, traktory a kombajny. Tak nakreslete ty dva přímo na nějakém poli, jak se sami starají o pole s pomocí kosičky a motyčky.

Výchovně vzdělávací cíl:

Uvedení a přiblížení historie, jak se dříve obdělávala pole a louky. Jak lidé dříve pracovali a jak pracují dnes. Jak to funguje dnes na polích, kdo lidem pomáhá jaké stroje a jiná různá technika. Přiblížení si letních svátků, které společně nezastihneme, protože v té době budeme trávit čas na velkých letních prázdninách.

Materiál:

čtvrtka formátu A3, tuž, pastelky

Vlastní činnost:

Na čtvrtku si tužkou předkreslí nejprve sv. Jakuba a sv. Annu, jak pracují na poli, o které se starají a pracují na něm. To vše usadí do pozadí, které je na jejich fantazii, mohou čerpat z motivace, jak vypadala dřívější krajina. Po předkreslení si vybarvili nejprve pastelkami postavy na výkresu a pak za pomoci tuže – výtvarnou technikou lavírování dokončili pozadí. Obtáhnou za pomoci redispera a tuží.

Hodnocení:

Pojali práci velmi kreativně a splnili zadanou práci. Dodrželi zadání, že dominantní na výkresu musí být sv. Jakub a sv. Anna, kteří pracují na poli a mají motyčku a kosičku, jako v pranostice, ke které výkres vytvářeli. S výsledkem práce jsem byla spokojena i s celým průběhem výtvarné činnosti.

Viz. 6. 4. Příloha 4

3.3. PODZIM

Barvy

- červená, oranžová, žlutá, hnědá, zelená

3.3.1. Ježek v lese

Podzim v našem kraji hraje všemi barvami, opadávají listy ze stromů, které jsou zbarveny od žluté, červené až po oranžovou, hnědou místy ještě zelenou. V lese se ukládá jistě ale pomalu vše k zimnímu spánku.

Námět:

Ježek v lese

Motivace:

Společně jsme se byli s dětmi projít po okolí naší školy, kdy jsme pozorovali barvy, které nám podzim přináší, jak se zbarvují listy kolem nás, kolik barev podzim v sobě má. Cestou jsme došli do nedalekého lesa, kde jsme poslouchali klid, vítr prodírající se mezi stromy a povídali jsme si, jak se zvířátka chystají na zimní spánek. Ze zvířat, která jsme v lese zahlédli, jsme vybrali ježka, kterého při výtvarné výchově budou děti kreslit. Povídali jsme si, jak takový ježek v lese dupe, jen když je opravdové ticho, a jak se musí schovat, aby přečkal zimu.

Výchovně vzdělávací cíl:

Rozvoj vizuální paměti, kdy si děti vybavují, co všechno v lese viděly. Jaké tam byly barvy,

jak si představí ježka, který se připravuje k zimnímu spánku. Co všechno si musí připravit, aby zimu přečkal. Poznáváme přírodu kolem sebe.

Materiál:

čtvrtka formátu A3, pastelky, šablona ježka

Vlastní činnost:

Děti dostaly čtvrtku formátu A3, na kterou libovolně umístily šablonu ježka, kterou nejprve obkreslily. Následovně měly za úkol ježka vybarvit, musely dát pozor na bodliny, které ježek má, aby to bylo poznat i na výkresu, že má ježek bodliny jako ve skutečnosti. Když měly ježka vybarveného, mohly pokračovat ve vytváření pozadí. To mělo dopředu daný motiv už z názvu i z prostředí, kde ježka viděly – les. Kolem ježka se rozprostíral les, v kterém se připravuje na příchozí tuhou zimu. Jelikož je ježek jako zvíře velmi malý, nemůžeme přes ten les vidět oblohu a mraky, pouze sluníčko, které se na podzim ještě čas od času objeví, může prosvítit i celkem hluboký les.

Hodnocení:

Po procházce, kterou jsme si udělali pro představu, jak zvířata v lese žijí a jak se připravují k zimnímu spánku, měly děti hlavu plnou myšlenek a iluzí o tom, jak to v lese funguje. Vybavovaly se jim podzimní barvy, které potkávaly na každém kroku kolem sebe, naučily se vnímat je a všítat si jich. Pozorovaly, kolik barev objevíme na jedné stromě a počítaly, který strom má víc barev. Samotný výkres se jim také povedl a zamyslely se nad tím, jak se každé zvíře o sebe musí samo starat a proč se dává do krmelců krmení pro zvěř.

Viz. 6. 5. Příloha 5

3.3.2. Pranostika

**Na svatého Šimona a Judy spadne zima z půdy. Nebude-li moci,
přijde na Vše svaté v noci.**

A nebude-li ještě moci, přiveze ji Martin na bílém koni.

Očekávaný příchod zimy, loučení se s podzimem. Jak chápou děti, že spadne zima z půdy, tak že tam byla celý rok schovaná. Když přijde čas zimy, tak se jen snese dolů nebo ji s sebou přiveze Martin na bílém koni.

Námět:

Na svatého Šimona a Judy spadne zima z půdy. Nebude-li moci, přijde na Vše svaté v noci.
A nebude-li ještě moci, přiveze ji Martin na bílém koni.

Motivace:

Povívejte se z okna ven, co vidíme? Vidíme, jak padá listí ze stromů, venku je vše plné barev, zbarvené jsou listy stromů, které už pomalu opadávají. Tak za nějakou dobu můžeme čekat příchod zimy. Můžete si vybrat jen nějakou část z té pranostiky, buď jak by mohla padat zima z půdy, nebo jak přijíždí Martin na bílém koni a s sebou veze zimu.

Výchovně vzdělávací cíl:

Děti by měly obsáhnout pranostiky, které je, provázejí už několik generací. Pohled do minulosti, kdy se lidé více řídili podle počasí a daného období. Vysvětlení, co se touto pranostikou myslí.

Materiál:

čtvrtka formátu A4, pastelky

Vlastní činnost:

Na čtvrtku formátu A4 si děti kreslily podle zadané pranostiky rovnou pastelkami jezdce na bílém koni, který veze do podzimu, který se již chýlí ke konci, sních.

Hodnocení:

Tato pranostika byla známá ne v celém znění, ale o Martinovi na bílém koni, který s sebou veze sníh, děti znaly. Používá se tahle pranostika ke svátku Martina, ale my jsme ji zařadili už na svátek Šimona 30. 10., ke kterému se vztahuje tato pranostika. Celková práce se povedla a na výkresech se opravdu objevil i sníh, který v dnešní době u nás napadne už jen málokdy.

Viz. 6. 6. Příloha 6

3.4. ZIMA

Barvy

- modrá, bílá, fialová – studené barvy

3.4.1. Maska

Masky neboli masopustní maškary se pojily a často jsou dávány do souvislostí už v dávné minulosti, kdy se konaly především na počest boha vína a úrody. Tyto oslavy masopustu byly vždy společenskou událostí, mnoho všelijakých masek v souladu s celými kostýmy. Nejde o církevní svátek, i když byl zařazen do církevního kalendáře a určuje se podle Velikonoc.

Námět:

Maska

Motivace:

Mnoho různých masek si lidé po celém světě neustále vytvářejí nebo vyrábějí, kombinují různé materiály, které využívají pro tvorbu masek ať už malých škrabošek na plesy, které mohou tvořit doplněk k večerním šatům, tak celé kostýmové komplety, u kterých za žádných okolností nemůžeme poznat, kdo se pod danou maskou skrývá. Africké kmeny se malují barvami na obličej i po celém těle, pro různé jejich uznávané slavnostní rituály. I to lze považovat za určitou masku, která se aplikuje přímo na tělo. V dnešní době si pod maskou na masopust představíme většinou koupený komplet, u dívek – víly, princezny, čarodějnice a u chlapců vojáky, superhrdiny. Pojdme si vyrobit z keramické hlíny masku, kterou spíše než jako převlek na masopust využijeme pouze jako dekoraci. Můžeme si ji pověsit na zeď. Necháme se inspirovat africkým lidem, kdy můžete použít různé barvy a tvary. Z celého kostýmu se zaměříme pouze na hlavu – maska.

Výchovně vzdělávací cíl:

Cílem tohoto keramického tvoření bylo zamyšlení se nad různými rituály, které doprovázejí masky a mnohých případů i celé kostýmy. Zabývat se těmito zvyky nejen z pohledu našeho národa nebo Evropy, ale také z pohledu jiných států nebo světadílů celého světa např. Afrika – africké kmeny.

Materiál:

keramická hlína, glazury, váleček, nožík, párátko, plena

Vlastní činnost:

Děti si připravily keramickou hlínu, už vědí, jak se s keramickou hlínou pracuje, musí se nejprve pořádně propracovat a promáčkat. Když je keramická hlína ve stavu, kdy s ní můžeme dále pracovat, můžou pokračovat. Keramickou hlínu si položí na plenu, kterou si rozprostřou na lavici a rozválí ji na plát tak půl centimetru silný. Na tento plát si mohou buďto od ruky nebo pomocí šablony, kterou si samy zhotoví na čtvrtku, obkreslit nebo nakreslit obrys masky pomocí párátko. Masku dále vyříznou a prstem navlečeným vodou uhladí okraje, aby byly rovné a zaoblené. Nyní mají hlavní základ, se kterým mohou dále pokračovat. Vyříznou oči, pusou, brčkem vykrojí otvor na zavěšení masky na zeď a mohou začít masku zdobit (lepení různých geometrických malých tvarů, zdobení pomocí párátko, brčka – vyrývání, tvoření ornamentů podle vlastní fantazie). Tímto ukončíme první fázi, týden musíme počkat, než výrobek z keramické hlíny pořádně uschne, aby se mohl dát vypálit do keramické pece. Pokud by byl výrobek málo zaschlý, hrozí, že v peci praskne a může poničit i ostatní keramické věci, které se vypékají společně. Bylo vše v pořádku a děti mohou pokračovat v druhé fázi, což je glazování. Glazury se před použitím musí důkladně promíchat,

aby po vypečení byly správně barevné a neprosvítaly. Když mají děti glazury rozmíchané, mohou začít glazovat. Vrstvy nátěru musí být vždy minimálně dvě až tři pro správné krytí barev. Do každé barvy vždycky použijeme jeden štětec, nesmí se pomíchat barvy do sebe – zničená barva může se rovnou vylít. Po důkladném naglazování a otření spodní vrstvy, aby nehrozilo, že se výrobek přilepí v peci, mohou dát výrobek k vypečení. Po vypečení naglazovaných výrobků je hotovo.

Hodnocení:

Je vidět, že děti s keramickou hlinou už pracují několik let. Vědí, jak s ní pracovat i jak mají glazovat. Masky je zaujaly, vymýšlely a načrtávaly si mnoho variant kombinací, jak by masku vylepšily, aby byla právě jejich maska co nejoriginálnější.

Viz. 6. 8. Příloha 8

3.4.2. Pranostika

Na Tři krále o krok dále.

Pranostika se vztahuje k lednu, přesně ke dni 6. ledna a tudíž jsem ji zařadila do zimy a zvolila jako pranostiku, které se budeme více věnovat a zabývat se jí.

Námět:

Na Tři krále o krok dále.

Motivace:

Tři králové navštívili Ježíše v Betlémě chvíli po tom, co se narodil. Jejich jména jsou Kašpar, Melichar a Baltazar, tento svátek Tří králů slavíme 6. ledna, kdy končí Vánoce. Odzdobují se stromečky v rodinách a sklízí se vánoční dekorace. Dnešním zvykem je, že chodí Tři králové po domech oděni do bílých plášťů a na hlavě mají vysoké papírové koruny. Tradičně mají na koruně každý napsané jedno písmeno K, M, B. Není to však písmeno, které se odvozuje z jejich jmen, ale je to zkratka latinského "Christus mansionem benedicat": "Kristus žehnej tomuto domu". U každého domu, kde je přivítá, jim tři králové zazpívají píseň – My tři králové.

My tři králové

My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví, vinšujem vám.

Štěstí, zdraví, dlouhá léta,
my jsme k vám přišli z daleka.

Z daleka je cesta naše,
do Betléma mysl naše.

Co ty, černej, stojíš vzadu,
vystřkuješ na nás bradu.

A já černej vystupuju,
a Nový rok vám vinšuju.

A my taky vystupujem
a Nový rok vám vinšujem

Po zazpívané písni napíší na dveře nebo nad dveře K + M + B + 2015, vždy rok, který zrovna je. Mezi písmeny KMB se píší křížky, protože je to symbol Boha Otce, Syna a Svatého Ducha. Společně si ji zazpíváme. Tak a teď si představte, jak tihle tři králové chodí po našem městě a vy je někde potkáte.

Výchovně vzdělávací cíl:

Tímto cílem je osvojit si přesný význam období Tří králů, kteří i v dnešní době obcházejí domy a stavení lidí. Pohledět na tento svátek i z historického a významového hlediska.

Materiál:

čtvrtka formátu A4, pastelky

Vlastní činnost:

Na čtvrtku si děti za pomoci pastelek předkreslí tři krále a město, kterým procházejí. Pak mohou pokračovat ve vybarvování a končí, až když nikde není vidět ani kousek čtvrtky.

Hodnocení:

Hodina byla zajímavá a obohacená písni My tři králové, kterou si děti zpívaly i při kreslení. Byly obohaceny o zajímavé informace, které do teď nevěděly, jako např. že znaky mezi písmeny KMB nejsou plus, ale že to je kříž.

Velmi zajímavé pro mě bylo, jak se dnes využívá nadpis na dveřích, který tam křídou napsali Tři králové. Člověk, který prý zamyká dveře svého domu, si při pohledu na tento popis

zkontroluje, jestli má u sebe K – klíče, M – mobil, B – brýle. Je to velmi novodobé pojetí této tradice jen několik pár let.

Viz. 6. 9. Příloha 9

4. Závěr

Tradice a zvyky se snaží mnoho lidí dodržovat, předávat je dalším generacím z pokolení na pokolení, aby nezanikly úplně všechny, mnohé z nich jsou zmodernizované, nebo se nedochovává přesný význam, který v dřívějších dobách měla. Mým cílem bylo dětem mnohé zvyky a tradice připomenout v původním znění tak, aby pochopily jejich význam. Každý jedinec má potřebu patřit do nějaké společnosti a už se jedná o stát, město, vesnici, rodinu, okruh svých přátel,... jde také o to vědět, co zde bylo dříve, jak se lidé chovali, jak žily naše babičky a prababičky. Co my samy budeme jednou vyprávět našim vnoučatům, že chlapi chodili na Velikonoční pondělí na koledy s pomlázkou a dívky jim dávaly ručně malované vajíčka ne jen čokoládové, které koupily v obchodě. Že společně trávili čas venku, ať už bylo léto nebo zima. Sami jsme si vyráběli masky na masopust, lampióny na lampiónový průvod nebo létajícího draka. Myslím, že ještě v dnešní době se můžeme těmito aktivitami sami pochlubit. Určitě, nemohu mluvit samozřejmě za všechny, sama vím, že děti z velkých měst už tyto tradice pomalu znají jen z knih, časopisů, internetu a televize. Já žiji ovšem na malém městě, kde většina lidí mnohé z těchto tradic dodržuje. Základní škola, kde učím a působím jako vychovatelka ve školní družině, se nachází ve vesnici Svojsín. Tato základní škola je málotřídka, takže zde se zná každý s každým, děti společně tráví čas ve škole i mimo školu, zde se tradice a zvyky dodržují mnohem více než ve městech. Pojí je společná náves, kde se většina takových akcí odehrává a kde se velká většina sejde.

Cílem v této bakalářské práci v její teoretické části bylo chronologicky a kalendářně po sobě jdoucí seřadit různé zvyky, tradice, svátky spojené s ročními obdobími, příchody jara, léta, podzimu i zimy, které jsem doplnila a rozšířila o pranostiky týkající se jednotlivých událostí.

V praktické části jsem měla za cíl seznamovat a přibližovat dětem tradice, zvyky ať ty, které dodržují ve vesnici nebo doma v rodině, tak i ty, které už ani neznají. K jednotlivým ročním obdobím nebo svátkům, které se daného období týkají, jsem děti motivovala k výtvarným nebo praktickým činnostem, kde tvárnily různé motivy. Jako velmi kladné považuji, že děti začaly třídit barvy na jarní, podzimní a zimní barvy. K tomu měly velkou zásluhu naše vycházky ven, v dané období, kdy jsme pozorovali, jaké barvy jsou kolem nás.

Práce s dětmi mě velmi baví, vést je tak, aby společně poznávaly nové tradice, zvyky poznávaly své okolí, nejen podle toho, co vidí na první pohled, ale to, co mohou vidět, když se zastaví. Mě to velmi obohatilo jak z výtvarného hlediska, tak možností přispění nové generaci k pokračování těchto zvyků a tradic. Chci v práci s dětmi i nadále pokračovat.

5. Použitá literatura

- HÁJEK, B., HOFTBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*, Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-262-0030-7.
- LANGHAMMEROVÁ, J., *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Havlíčkův Brod: Petrklíč, 2008, ISBN 978-80-7229-171-7.
- MOTTLOVÁ, M., *Český rok od jara do zimy*, Fortuna Libri, spol. s. r. o., 2010, ISBN 978-80-7321-522-4.
- ŠOTTNEROVÁ, D., *Lidové tradice - Původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla*, Olomouc: Agentura Rubico, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-7346-096-9.
- VAVŘINOVÁ, V., *Malá encyklopedie Vánoc*, Praha: Libri, 2000, ISBN 80-85983-81-8.
- VONDRUŠKOVÁ, A., *České zvyky a obyčeje*, Albatros: Praha, 2004, ISBN 80-00-01356-8.
- www.ceske-tradice.cz/tradice/leto/svatojanska-noc/svatojanska-noc
- www.ceske-tradice.cz/tradice/podzim/pousteni-draku
- www.vzdelavani-dvpp.eu/download/opory/final/25_pavkova.pdf

6. Přílohy

6.1. Přílohy 1: Housenka

6.2. Příloha 2: Žáby

6.3. Příloha 3: Slunce

6.4. Příloha 4 : Sv. Jakub a sv. Anna

6.5. Příloha: Ježek v lese

6.6. Příloha 6: Sv. Martin

6.7. Příloha 7: Halloween

6.8. Příloha 8: Maska

6.9. Příloha 9: Tři králové

6.10. Příloha 10: Sv. Mikuláš, anděl a čert

7. ABSTRAKT

MINAŘÍKOVÁ, M., *Zvyky a tradice v průběhu roku*, České Budějovice, 2015. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí bakalářské práce pan PhDr. Michal Filip, Ph.D.

Anotace: V teoretické části se práce zabývá pojmy tradice, zvyky, pranostiky, volný čas, spojeny s činnostmi a zvyklostmi v České republice. Zvyky a tradice jsou chronologicky seřazeny postupně jdoucí během celého roku. V praktické části vysvětlují práci s dětmi, výtvarné zpracování, techniku na dané téma výtvarných zvyků a tradice, které je v dané roční období inspirovalo.

Klíčová slova: zvyky, tradice, volný čas, roční období, svátky

Zásady pro vypracování: Ve své bakalářské práci budu popisovat české zvyky a tradice, během celého roku, které seřadím chronologicky. Stejně tak jako informace získané z publikací od českých autorů, zabývající se lidovou kulturou. Práce bude doplněna fotografiemi, pořízenými při výtvarné činnosti s dětmi.

8. ABSTRACT

Customs and traditions

Annotation: The theoretical part deals with the meaning of the following concepts such as traditions, customs, proverbs and sayings, free time, that are associated with the Czech Republic. Customs and traditions are in chronological order as they happen during the year. The practical part explains working with children, art processing, chosen technique on the given topic of capturing customs and tradition in paintings, which inspired them in the respective season.

Key words: habits, traditions, customs, leisure time, season of the year, public holiday

Principles for the elaboration: I am going to describe Czech customs and traditions in my bachelor thesis. I am going to put them in a chronological order as they go during the whole year. I intend to do the same with the information obtained from publication by Czech authors, dealing with the folk culture.

This thesis will be complete with photos which were taken during art activities with kids.